

Odluka vědy od státu?

Komentář uveřejněný 28.5.2013 v Lidových novinách, str. 10, rubrika **Názory**

Jiří Příbář

priban@cf.ac.uk

Vysoké školy se bez prezidentského jmenování profesorů obejdou

K hanbě lidí je známo, že zákony hry jsou jediné, které jsou všude správné, jasné, neporušitelné a které se dodržují, píše Voltaire ve Filozofickém slovníku a staví hru v šachy, která uspokojuje všechny hráče, do protikladu k zákonům politickým, jejichž účelem je údajně jen prospěch mocných. Kdo však sledoval aféru související s jmenováním docenta Putny profesorem, musel nabýt dojmu, že i podle tak politického zákona, jakým je ústava, lze sehrát absurdní hru, jejíž hlavní obětí může být především sama moc, zatímco diváci a aktéři si přišli na své.

Prezident republiky nejprve odmítl Martina Putnu jmenovat s tajuplným vysvětlením, že důvody nebude uvádět veřejně, aby dotyčného neponižoval. Tím ale jen podnítil divoké spekulace, na jejichž konci bylo jako hlavní důvod uvedeno Putnovo údajně nevhodné veřejné vystupování. Mezitím se na obranu svého pedagoga razantně postavila Univerzita Karlova v čele s rektorem, a když se schylovalo k blamáži mezinárodního rozsahu, prezident Zeman nejenže přišel s kompromisním řešením, ale současně navrhl změnu, podle které by napříště prezident profesory jmenovat neměl.

Původní domněnka, že prezident si chce v tomto případě přizpůsobit pravidla hry ve svůj prospěch, se nakonec proměnila v překvapivé zjištění, že se ve skutečnosti této hry vůbec nechce účastnit.

Obstrukce není východisko

Z právního hlediska byl přitom celý konflikt banální, stejně jako nekonečné úvahy o tom, kde jsou hranice prezidentského aktivismu. Na rozdíl od Voltaira a dalších osvícenců víme, že lidské zákony nikdy nebudou zcela jasné nebo jednoznačné, a proto záleží především na jejich interpretaci a způsobu, jakým budou jednotliví aktéři literu zákonů naplňovat. O ústavě a ústavních činitelích to platí dvojnásob. Žádný prezident proto jistě nebude chtít hrát pouhou roli „pošťáka“, ale přitom zrovna případ Putna ukazuje, jak by se i sebeaktivističtější prezident dostal dříve či později do ústavního sporu, který by neměl šanci vyhrát. Pravomoc jmenovat profesory totiž prezidentovi přísluší na základě vysokoškolského zákona a k platnosti je podle ústavy nutná kontrasignace předsedy vlády nebo jím pověřeného ministra, tj. v tomto konkrétním případě ministra školství. Udělování profesorského titulu se řídí odbornými kritérii a zákon neřeší možnost, že by prezident kandidáta na profesora nejmenoval. Představa, že by prezident mohl revidovat odborné závěry vědeckých rad univerzit a jednotlivé kandidáty posuzovat z hlediska jejich mravní způsobilosti, je přitom absurdní.

Možnost, že by prezident bez udání důvodu kandidáta odmítl jmenovat, by tak nepochybně vedla ke sporu, který by nejspíš skončil velmi podobně jako kdysi spor mezi

prezidentem Klausem a soudním čekatelem Langrem. I hrubá právní metoda analogie ukazuje, že soud by prezidentu Zemanovi uložil povinnost odůvodnit své rozhodnutí. Tím by se prezident dostal do těžké pozice, ve které by mu nakonec zbývala jen možnost ignorovat justici. Nešlo by tedy o nějaký zvláštní případ prezidentského aktivismu, ale zcela prostě o ústavní obstrukci, která mimo jiné vedla k senátní žalobě na minulého prezidenta pro velezradu.

Radikální řešení

Nejmenování kandidáta **profesorem** je tak naprosto výjimečná situace, na kterou reagovala Univerzita Karlova jediným správným způsobem, když od prezidenta požadovala sdělení důvodů v případě docenta Putny a současně její rektor vyslovil předpoklad, že musí jít o důvody velmi závažné a objektivní povahy. Potenciálně závažný spor mezi prezidentem a akademickou obcí ovšem Miloš Zeman nakonec vyřešil radikálně, když této obci sdělil, že o jmenování profesorů ve skutečnosti vůbec nestojí. S odůvodněním, že se jedná o feudální přežitek, prezident země fakticky navrhl provést i symbolickou odstavku vědy od státu. Aféra, která se od samého začátku rýsovala jako zasahování do univerzitních svobod a autonomie, tak paradoxně končí jako výzva vysokým školám, aby se přestaly přihřívat na výsluní ústavní moci.

V zemi, ve které tolik politiků pociťuje silnou touhu pořizovat si doktorské nebo profesorské tituly i za často velmi pochybných okolností, by měla akademická obec takovou výzvu přijmout. Privilegium akademických svobod nezajišťuje hlava státu, ale ústava, a proto se vysoké školy bez prezidentského jmenování profesorů dost dobře obejdou. Univerzitní profesory by to navíc mohlo zbavit hned dvou nebezpečných pokušení. Prvním z nich je podlézání mocným v očekávání, že i oni budou moci zastávat nebo přinejmenším ovlivňovat důležité veřejné funkce. Druhým je představa, že profesorský hlas je hlavním kritickým hlasem veřejnosti, ne-li přímo jejím morálním svědomím.

Vysokoškolští pedagogové nemají být funkcionáři politiků, a už vůbec ne funkcionáři lidstva. O to patrnější ovšem je, že každý útok na akademické svobody zpravidla bezprostředně souvisí i s útokem na ústavní svobody jako například svobodu projevu.

Svoboda, nebo servilnost?

Model, ve kterém si profesory jmenují samy univerzity, je správný, i když povede ke ztrátě společenské prestiže samotného titulu. Prestiž si má ale každý vědec vydobýt vlastním dílem, a ne nějakou obecnou hodností.

Zvláštní obavy ovšem vzbuzuje ochota ministerstva školství okamžitě tuto nahodilou prezidentskou iniciativu zapracovat do připravované novely vysokoškolského zákona, a to bez předchozí diskuse s vysokými školami. Výzva prezidenta, že nechce nadále hrát hru na symbolickou symbiózu mezi ústavní mocí a vědou, tak dostává po skončení celé aféry především podobu rozporu mezi svobodou a servilností, který prostupuje zrovna tak univerzitami jako i ústavními institucemi. Ani v této hře ale nelze uspokojit všechny, jak si kdysi myslel Voltaire.